

Josep M.ª Ventura (en Pep)

COLECCIÓ DE
SARDANES
ESCOLLIDES

PER TU PLORO

ARREGLADA PERA PIANO PER LLUÍS MILLET

POESIA DE JOAN MARAGALL

Figueres: DALÍ-PRESAS, editors
1906

ES PROPRIETAT

EN «PEP» VENTURA

Heu-me posat en fort compromís. Sense esser music, sense conèixere ni ls primers rudiments de la tecnica musical, raons de bona amistat amb els editors de la present obra — qui s'han entoçudit en voler que m'encarregués de fer-ne la presentació — m'obliguen a parlar d'un music, d'un music gaire bé desconegut, d'un music que, ni en el petit troç de terra catalana on creà i són populars les seves obres, magnifiques sintesis musicals dels homes i les coses que l voltaven, no es tingut en l'estima i consideració que s mereix la capital importancia de la seva personalitat en el gloriós adveniment de la nostra musica.

Una consideració m tranquilisa, en certa manera, fent-me bon xic menos temibles les censures que l meu atreviment pugui merèixere. Així com són coses completament distintes, independents fins a cert punt, la Poesia i els artificis de paraula de que s val el poeta pera fer-la sensible, pera comunicar-la als demés, podent haver-hi qui no siga capaç de distingir una tara de ritme, un vers coix o una rima imperfecta, i en cambi senti poderosament aquell vibrar de tota l'ànima que dóna la fonda percepció del sentiment poetic, de la mateixa manera m sembla que una cosa ha d'esser la Musica i altra l tecnicisme de que s val el music pera expressar-la. I es natural que sigui així, car en el fons, en l'essencia, totes les arts que tenen per fi l'expressió de la Bellesa no són sinó modalitats d'una sola, inefable emoció: la que transfigura l'ànima de l'artista davant la complexa varietat dels espectacles del món exterior, i els d'aquest altre món infinit d'afectes i passions que es l'humana criatura.

Heus-aquí la principal raó d'haver acceptat l'encarrec, am tot i la meva absoluta incompetencia tecnica. Més encara n'hi ha una altra, de raó, que ha contribuit també poderosament a fer esvanir els meus escrupols.

De molt temps, de quan, a l'eixir de l'infantesa, començà a desenrotllar-se en mi aquella mena de sensibilitat superior, aquella mena de doble vista sentimental que ns fa endevinar d'una manera vaga, mig inconscient, el sentit pregon de les coses, l'obra del music de qui vaig a parlar-vos se m'ha representat sempre com l'expressió musical, com la perfecta encarnació en ritmes i melodies de l'Anima Empordanesa. I aquesta ànima jo la sento vibrar tant poderosament en mi, es en tanta manera carn de la meva carn i substancia del meu esperit, que tot lo que ella animi, tot lo que sigui producte o representació d'aquella terra d'Empordà, mare meva benéida, no pot fer-sem extrany, ni en la seva forma ni en la seva essencia.

*

Prova eloqüent de lo que deia més amunt, de que en les Belles Arts una cosa es el sentiment, l'emoció creadora, l'idea en sí, i altra l tecnicisme de que s val l'artista pera exteriorisar-la, la tenim en el nostre music. Pocs ne trobariem, fins entre ls més humils executants, que fossin menos musics, que tinguessin menos cultura musical. I, en cambi, quina potença de creació no es la seva, quin sentiment més profon de l'Art no hi ha en la seva obra! I tot fill de l'instint, d'aquell sant esperit de la musica que l posseí desde l'infantesa.

Re pot fer-ho veure tant declaradament com la senzilla relació de la seva vida.

Fill den Benet Ventura, natural de Roses, i de l'Antonia Casas, natural de Manlleu, en Josep M.ª Ventura i Casas, «En Pep», com l'anomena, de manera familiar, carinyosa, la gent de l'Empordà, nasqué l dia 2 de Janer de 1818 a Alcalà la Real, en la provincia de Jaen, on se trobava de guarnició l seu pare, sargent segon d'infanteria. Per un ironic atzar, l'home que havia de salvar d'una mort certa la nostra dança nacional, l'home que havia d'esser un dels clarividents precursors de l'escola musical catalana, vegé la primera llum en terres d'Andalusia!

Més cap influencia pogué exercir, aquell medi, en la seva personalitat. Tot just el tendre infant tenia pocs mesos, el seu pare anà de punt a Roses, on llavors hi havia encara forces de l'exèrcit de destacament. I el noi pujà i se féu home en terra empordanesa, en aquella plana d'Empordà que tant fortament havia d'influir en la seva obra, marcant-la amb els caracters distintius del geni de la raça.

Fadigosa fou la seva infantesa. Sinó abandonat en absolut del seu pare, no mancant-se-n'hi gaire, passà la seva vida de criatura pels carrers de Figueres, demanant de porta en porta l mos de pa que li feia menester pera esmortuir la gana, dormint sota ls bancs del passeig o en la llinda d'un portal, fins que una ànima bondadosa, un sastre, qual nom ningú ha sabut dir-me, se n'apiadà, ensenyant-li l seu ofici, més ben dit, una part d'ell tant sols: la de calceter. I en Pep, d'aquella hora endavant, se guanyà les queixalades cusint calces pera ls pagesos dels volts de la vila, pera aquells mateixos pagesos que, temps a venir, havia de fer dançar airosament al compas de les seves melodies.

Ja en aquell temps, per això, tot estirant l'agulla, les sentia cantar confosament dins la seva ànima, enginyant-se en un rustec floviol, que ell mateix s'havia fet, a treure-les entòra. Encara ls lleures de l'ofici no l deixaven una estona en vaga, ja tenia l floviol als llavis, provant de fer-ne eixir les ingenues tonades que l seu instint li dictava. I això fou lo que decidí de tot el seu pervindre.

Un music, en Joan Llandrich, fill de Vilanant i cap de cobla a Figueres, veient la seva deria amb aquell primitiu instrument, li preguntà un jorn si li agradaria esser music. Que havé dit! I tant si li hauria vingut de grat an el pobre fadrí calceter, posseit fins a l'obsessió pel follet de la musica! Una cosa len descoratjava, fent-li mirar com impossible aquest bell somni: l'esser ja tant grandassot i no saber un borrall de solfa. Més d'això se n'aprèn facilment a tot temps, mentres hi hagi voluntat i disposició pera entrar-hi. I en Pep, animat pel seu intens desig i les bones assegurances del cap de cobla, que s'oferia galantment a servir-li de mestre: començà a barallar-se afanyós amb aquells misteriosos signes cabalistics, que eren la clau magica del món de cants inefables que pressentia.

Mig any de solfeig estudià unicament, segons conten, entrant tot seguit a formar part d'una d'aquelles cobles empordaneses que reformà per complet més endavant. I aquests foren tots els seus estudis musicals. Diem, per això, que ben pocs ne feien menester pera entrar en aquelles primitives cobles, compostes, a tot estirar, de cinc musics: floviol i tamborí, gralles o tiples i cornamusa. Tota la llur tasca se reduía a tocar en diades de festa major les diferentes menes de contrapassos, — qual partitura, per cert, s'havien de saber de memoria per no haver-n'hi d'escrita, trametent-se directament de mestres a deixebles, — sardanes curtes, que eren gaire bé sempre les mateixes, i alguna que altra sardana llarga, nova combinació inventada de poc per un tal Pardas, de Torroella de Montgrí, que musics i balladors començaven d'apendre.

Més si la poca ciencia musical den Pep era prou pera no fer mal paper en aquelles rudimentaries orquestes, es cosa sorprenent que am tant minço bagatge tecnic pogués arribar a compondre aquelles meravelles de gracia, de sentiment, d'ingenuitat, de distinció, que s troben en la seva obra. Sort que l nostre music era un d'aquells temperaments privilegiats que supleixen am la potença de l'instint les deficiencies de la cultura, arribant, per l'intensitat de l'emoció, a endevinar lo que no saben. Perquè, encara que s vulgui ponderar extremadament lo que la seva natural disposició, el seu afany per la musica, li aplanessin les dificultats de l'estudi, ¿què voleu que aprengués en el curt temps de que disposà pera iniciar-se en els secrets de la tecnica musical? Ben poca cosa. Tant poca que, segons me deia l'unic sobrevivent dels seus companys de cobla, era de tots ells el que sabia menos de solfa. I estic en la ferma creença de que, si per una banda aquesta seva manca de cultura li fou una grossa dificultat pera donar forma a lo que portava dintre, de l'altra pot considerar-se com la més gran sort que podia tenir, perquè l privà de caure en el mal gust i vulgaritat musical de l'epoca.

Fixem-nos-hi, que es molt curiós i significatiu. Tots els nostres musics d'aquell temps que posseeixen una regular cultura musical, tots s'afanyen a seguir els passos de l'escola italiana, reina i senyora del món filarmonic, i malden i suen pera compondre aries i romances carrinclones. En cambi, dos incultes, en Clavé i el nostre Ventura, precisament per esser incultes, per no pesar damunt de llur esperit l'envalum de preocupacions dels magisters i saberuts de l'epoca, poden abandonar-se per complet a llur bon instint, troben la rica beta del nostre geni musical en les cançons populars i posen la primera pedra de la musica catalana.

Quan començà en Pep a compondre les seves sardanes? Ningú me n'ha sabut donar raó, ni he trobat cap document que permetés fixar una data certa. Més, tenint en compte la seva inventiva musical, que, ja abans de saber de solfa, feia que ensagés les senzilles tonades que concebia en el rusteg floviol de que he parlat, es de creure que ben poc després d'anar en cobla ja devia posar-s'hi. Un detall confirma aquesta hipotesi: el nombre prodigiós de sardanes que arribà a escriure, prop de quatrecentes, de les quals avui encara s

conserven la majoria. De totes maneres, quan degué posar-se de ferm a compondre, per força fou després d'haver començat la reforma de les cobles empordaneses. Abans, com ja he dit de primer, la base harmonica d'elles era la cornamusa o *sac dels gemecs*, com graficament l'anomena l poble; i es facil de compendre lo malament que havien d'avenir-se les seves allargades notes amb el ritme sec i trencat de la sardana. En Pep la suprimí, substituint-la a poc a poc per altres instruments, — contrabaix, fiscorns, cornetins, trombons i la tenora, que importà del Rosselló, — deixant a l'ultim l'orquesta de plaça en la mateixa forma que té ara. I aleshores, comptant amb els elements d'expressió necessaris, ja pogué entregar-se de ple a la composició de les seves magnifiques sardanes.

I aquí cal remarcar com el temperament privilegiat ve sempre a la seva hora precisa, quan els precursors li han aplanat el camí, posant al servei de la seva obra les llurs fragmentaries innovacions. Així en Pep, si hagués vingut abans d'haver inventat en Pardas de Torroella la sardana llarga i en Turon de Perpinyà la tenora, s'hauria vist en forts treballs pera donar forma a les seves populars inspiracions. En primer lloc, la sardana curta, unica que era coneguda del temps antic, consta d'un nombre fixe de compassos, sempre el mateix: vuit de curts per setze de llargs. I es inutil insistir sobre la traba que això representa, sobre tot per lo que diu a la curta extensió de la dança, que a la força té d'ofegar el desenrotllament de tota idea musical d'una mica d'envolada. En cambi, en la sardana llarga, d'un nombre de compassos indeterminat, dintre de certs limits i de certes regles, en Pep trobà l motllo apropriat, de la necessaria amplitut, pera buidar-hi l tresor de melodies que feien niu en la seva ànima. I una cosa semblant pot dir-se també de la tenora, aquest instrument dels grans espais per excelencia, que fa extremir de cap a peus a tot bon empordanès am les seves sonoritats dolces i vibrants a la vegada. Cap altre medi d'expressió podia trobar en Pep que fos més adequat al seu temperament artistic, tendre i vigorós tot en una peça.

De bell començament el music empordanès pagà també tribut a la xabacaneria de l'epoca, posant en ritme de sardana ls motius dels operistes italians més a la moda. I ¿com havia de lliurar-sen, pobre music isolat en un recó de món, de retre homenatge a lo que era tingut per indiscutiblement superior, en opinió de les persones enlletrades? Però aviat, sembla que per influencia i concell den Clavé, qui ja llavors s'havia fet un nom am les seves composicions i l'espandiment de les societats corals per Catalunya, en Pep deixà de banda ls motius d'opera, abandonant-se a la seva inspiració personal, filla directa de la musa popular.

He dit abans incidentalment que a l'Empordà no era tingut en l'alta consideració que s mereix la seva personalitat, i això cal aclarir-ho, pera l bon nom d'aquella encontrada. Es cert, però tant sols tractant-se d'una certa mena de gent feta malver per una mitja cultura o, més ben dit, per una lleugera aparença de cultura que ha falsejat la llur intuició sentimental, sense obrir-los les portes del coneixement. Pera aquests, qualsevol operista de quincalla, qualsevol *zarzuelero* inepte, els mereix més respecte que en Pep, un trist cap de cobla que escrivia sardanes am cançons de la velluria, pera fer saltar pagesos. Però aquests, els incultes, si que l'estimen de tot cor! Ells no podran donar-se compte del valor real de la seva obra, perquè no tenen un terme de comparança; però l'estimen d'un amor fondo, poderós, brollat de les més intimes fondaries de l'instint, d'un amor com el que duen a la terra que ls ha vist néixer. I com no l'han d'estimar, si es l'ànima de la raça lo que batega en aquelles fresques melodies?

Parleu den Pep an els vells que l'han vist anar de poble en poble en diades de festa major, i us diran la joia am que eren rebudes les seves sardanes, l'anomenada que elles havien donat a la cobla i l'encís de sentir-les-hi tocar am la seva prodigiosa tenora. «Semblava que s'hi adormia!» vos diran amb un aire d'intensa fruició que fa resplendir en llur rostre l record, volent ponderar la dolcesa que hi donava. I certament havia d'esser cosa inefable de sentir les sardanes den Pep tocades pel mateix Pep amb aquella magica tenora, llegendaria en tot l'Empordà!

La popularitat que tingueren tot seguit fou prodigiosa. I es natural que l poble les acullís amb entusiasme, perquè s'hi sentia tot ell, el seu esperit, el seu sentiment i les seves cançons. Aquestes les recullia en Pep a centenars en les seguides estades en pobles i masies, enfilant les després en el fil d'or de la seva inspiració. Més no s cregui que s'acontentés am fer obra senzilla de rapsoda: ne feia també de creació personal, i aquesta es, potser, la part més important de tota ella. Però tant l'una com l'altra brollen sempre de la terra, de l'emoció que ls homes i les coses que l voltaven feien esbadellar en la seva ànima; i això es precisament la raó de la seva excelencia.

Anys i més anys seguí en Pep corrent pels pobles de l'Empordà am la seva cobla, arribant-se fins i tot a Barcelona cridat per en Clavé, el seu gran amic, quan hi anà la reina Isabel després de casada, essent aquell el primer cop que les sardanes eixiren del petit clap de terra catalana ont eren ball tradicional. I sempre acompanyà per tot arreu al nostre music l'amor dels humils, qual vida magnificava amb els seus cants.

El seu company de cobla que he citat abans, el pinta en aquella epoca, la de la seva major gloria, com un home de mitjana alçaria, secardí, aixut de cara, bon company i bon amic, afable am tot-hom, però seriós, de poques paraules, sempre abstret, *am cara de tempestat*, segons grafica expressió d'un dels musics de la colla. Les dificultats en que s veia pera donar forma a les seves concepcions musicals les revela l fet de que havés de cercar les harmonies en una guitarra, unic instrument que coneixia fòra dels que tocava en la cobla. Quina dolorosa lluita no representa això entre la potença creadora i la manca de medis, de cultura tecnica, pera exteriorisar-ne ls saborosos fruits! Lo mellor de la seva ànima s'havia de perdre esterilment en aquest fadigós treball d'encarnació de l'idea, i un se pregunta, admirat, després de conèixer la seva obra, què no hauria sigut aquesta, d'haver posseit els necessaris estudis tecnics, si, am tot i no tenir-los, ja s troben en ella tantes coses perfectes, que semblen brollades d'un sol raig, idea i forma tot en una peça. Això sols se comprèn per lo que he dit abans, per esser fruit d'una poderosa intuició, d'un gran temperament emotiu i sincera representació musical del medi en que vivia.

Heus aquí, an el meu entendre, la qualitat mestra de l'obra den Pep: la d'esser com l'eflorescencia, en ritmes i melodies, de la terra empordanesa. Jo hi sento tot l'Empordà en aquelles magnifiques sardanes; li veig evocat materialment, am la seva plana tranquila, les seves comes de linies suaus, ondulants; les seves esplendents postes de sól, el seu aire de pau i serenitat, els seus homes francs, oberts, decidits, am quelcom d'auster en llur posat i en llurs paraules. I no es sols l'aspecte exterior de les coses lo que m fa sentir, sinó que m revela llur ànima, llur essencia mateixa.

Tres qualitats donen caracter diferencial an aquesta Anima Empordanesa: la força, la serenitat i l'intensitat, lo que en literatura ne diriem trascendencia. I totes tres se troben en les sardanes den Pep com a qualitats preponderants. I es curiós veure en elles com els signes de la personalitat colectiva, de la raça, reaccionen sobre l temperament individual de l'artista. El den Pep es essencialment elegiac. Però en la seva obra mai la queixa s'eternisa, mai devé depriment: moltes vegades el mateix motiu musical que ha servit pera donar-li forma, al passar de la tenora, l'individuu que s plany, a la massa dels demés instruments, el poble que li respon, se torna reconfortant per senzilla accentuació o un reforçament de sonoritat. Això es caracterisc en les sardanes den Pep, com ho es també aquesta continuada intervenció de la massa, de la colectivitat en elles. Poques ne trobariem en que l poble no vigorisi l conjunt amb els seus cants triomfals, d'una alegria que no es sinó la conciencia de la propria força.

De l'intensitat, de la fondaria del sentiment den Pep, n'es bona mostra gaire bé la majoria dels motius de les seves obres, però sobre tot aquell apassionat del començament de *La Capritxosa*. Jo no puc oir-lo que no m senti remogut fins a lo més intim de l'ànima. Sembla que en ell hi bategui quelcom de l'ànima d'aquell gran sentimental que fou Beethoven. I cal remarcar, respecte del sentiment de l'obra den Pep en la seva modalitat amorosa, que mai es sensual, baixament voluptuós: sempre hi plana per damunt un no sé què de serenitat, de puresa, que l'ennobleix. I heus-aquí una de les altres grans qualitats que l'avaluen: aquella puresa, aquella ingenuitat que dóna a certes sardanes un aire de gracia exquisida. Fins en les composicions humoristiques com *L'Esmolet vell*, no s'hi troba res de barroer: tot hi es d'un bon gust, d'una distinció refinada. I es que en Pep era un temperament tot delicadesa, tot poesia.

En l'hora de la mort ne donà bona prova. Ell, que havia sigut el reformador de les cobles empordaneses; ell, que era l genial creador de la moderna sardana, no pensà en pompes i honors pera l seu enterrament: demanà tant sols an els companys de cobla que l duguessin a enterrar tocant una sardana, pera que, si ls morts senten, pogués oir una vegada més aquelles tonades dels seus amors, abans no l colguessin en el sí de la terra que havia glorificat am les seves melodies.

L'ultim desig del nostre music no pogué complir-se. Havia mort en diades que ls preceptes de l'Iglesia no permeten altres cants que els funeraris de ritual: el dimecres sant, 24 de Març del 1875. I a l'endemà passaven pels carrers de Figueres les seves despulles, seguides fidelment dels seus companys de cobla, amb els instruments com li havien promès, però sota del braç, muts, com eren mudes pera sempre més aquelles veus inefables que havien cantat en l'ànima den Pep tant belles coses.

*

Aquest fou l'home i aquesta la seva obra, digna certament d'altres comentaris que ls d'aquestes curtes notes. Am tot, no vui acabar-les sense dir lo que de bell cop pot semblar una heretgia. I es la superioritat artistica que té pera mi sobre la den Clavé. Tot lo que hi ha en la d'aquest de barbre, d'informe, es en la den Pep delicadesa, desenrotllament logic, bon gust exquisit. I en quant a la trascendencia social de l'una i de l'altra, cal remarcar que si en Clavé, amb els seus cants, dignificà les masses obreres, en Pep, salvant d'una mort certa la sardana, ens ha servat la nostra dança nacional de l'avenir, la que, aixamplant les seves rodes de germanor per tot Catalunya, ajuntarà en un mateix amor per la terra tots els catalans.

J. POUS PAGÈS

Abril de 1906

PER TU PLORO

Lletra de JOAN MARAGALL

Música de JOSEPH M.ª VENTURA

ff

A - nem a la mon - ta - nya que a - ra ve'l bon temps. Ve la pri - ma - ve - ra! Ve la pri - ma -

mf

ve - ra! Ho - res d'a - le - gri - a, ho - res de tris - tor. Ay del qui s'en va y no tor - na -

rà! Tam-bé més ay! del qui perd l'a - mor. Tam - bé més ay! qui perd l'a - mor.

mf

A - déu, ro - sa d'A - bril. A - déu, ro - sa en - car - na - da.

De - mà, lluny del teu ro - sê, d'a - nyo - ra - ment me mo - ri - ré. Quan te di -

ràn la me - va fi, plo - ra per mi, que per tu plo - ro; plo - ra per

mi, més dol - ça - ment, que a-mar-ga - ment no es el teu plor. Ai - xu-ga el plor,

no plo - ris gai - re, Que't mar - ci - ri - a el pas de l'ai - re. No plo - ris gens,

no plo-ris, no. Per tu y per mi, jo que ja'n sé, bé puc plo - rar me - llor.

Colecció de Sardanes escollides

Dalí-Presas, Figueres

PER TU PLORO

Reducció pera piano

Sardana per JOSEPH M.ª VENTURA

Entrada floviol

tr

PIANO

ff

Tenor

p

ff

pp

m. d.

mf

Tenor

ff

Tenor

p

ff

Tenor

pp *p* *mf* *pp*

mf

Ped. *Ped.* *Ped.*

Tenor

p *pp*

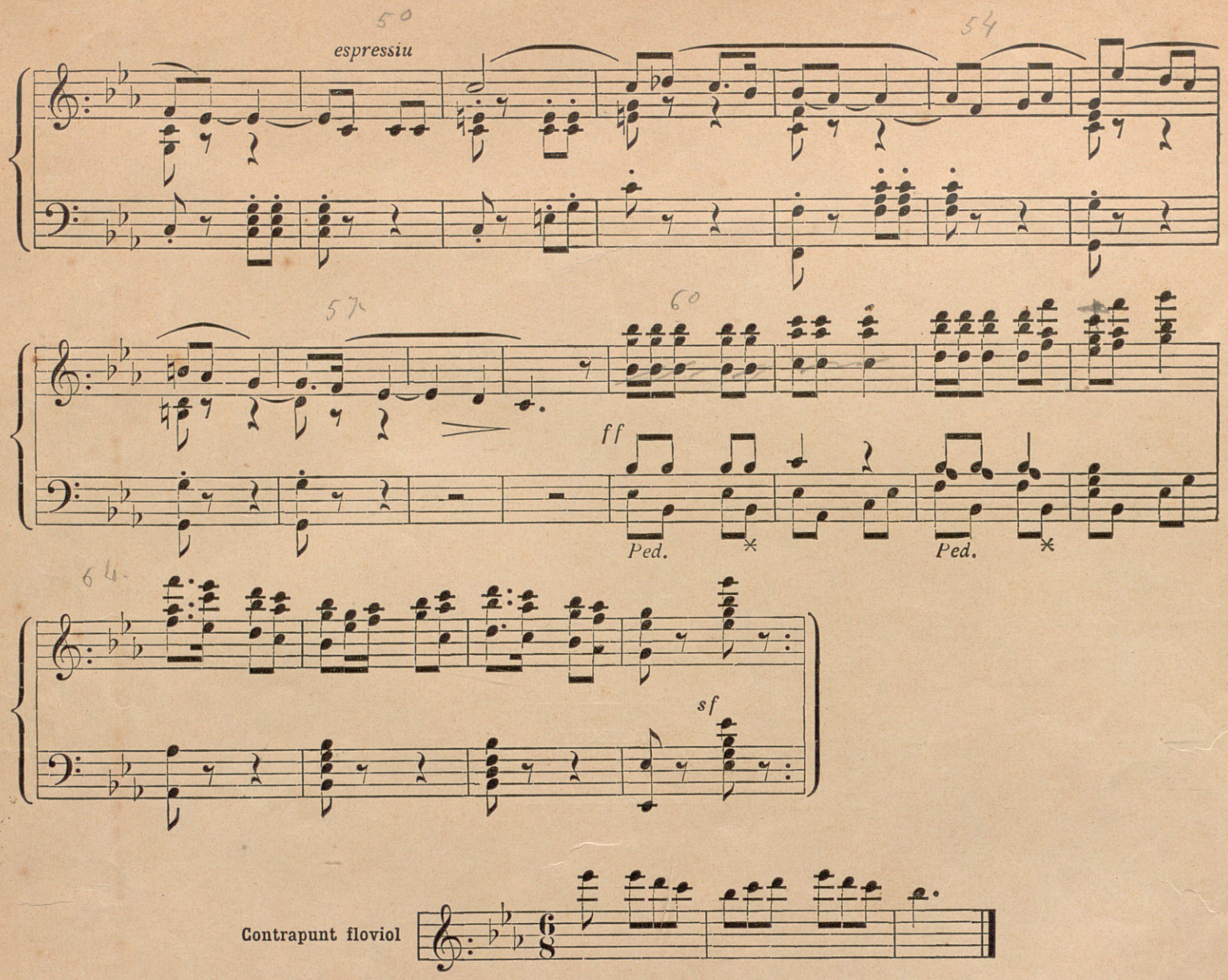

Anem a la montanya, — que ara ve l bon temps:
ve la Primavera, — ve la Primavera,
la-larala-la-la-la-la,
hores d'alegria, hores de tristor.
Ai del qui sen va i no tornarà!
També més ai! del qui perd l'amor!
La-la-la.
També més ai! qui perd l'amor!

Adéu, rosa d'Abril!
Adéu, rosa encarnada!
Demà, lluny del teu rosê,
d'anyorament me moriré.

Quan te diran la meva fi,
plora per mi, que per tu ploro;
plora per mi més dolçament,
que amargament no es el teu plor.

Aixuga l plor, no ploris gaire,
que t marciria l pas de l'aire.
No ploris gens, no ploris, no.
Per tu i per mi, jo, que ja n sé,
bé puc plorar mellor.
La-larala-la.

JOAN MARAGALL

Tip. L'AVENÇ, Barcelona

BARCELONA

Tipografia «L'Avenç»: Ronda de l'Universitat, 20